

DANIŞTAY KARARLARI IŞIĞINDA İDARİ İSTİKRAR İLKESİNİN İDARİ YARGILAMA HUKUKUNA ÖNEMLİ YANSIMALARI

*(Important Reflections of the Administrative Stability Principle on the
Administrative Jurisdiction Law in the Light of the
Decisions of the Council of State)*

Dr. Öğr. Üyesi Harun YILMAZ¹

ÖZ

Hukuka bağlı bir devlette toplumsal ilişkilerin sağlıklı şekilde sürmesine verdikleri katkı ile anlam kazanan hukukun genel ilkeleri, bir arada yaşamının gereklerini ortaya koyabilme amacına hizmet eden ve toplumsal uzlaşma neticesinde varlıkları kabul gören kurallar bütünüdür. Bir içtihat hukuku olan idare hukukunda da hukukun genel ilkelerinin anlam ve önemi göz ardı edilemez. Zira hukukun genel ilkeleri, idari yargı organlarının uyuşmazlıkların çözümünde sıklıkla kullandıkları başvuru kaynaklarıdır. İdare hukukuna hakim hukukun genel ilkelerinden birisi de idari istikrar ilkesidir. İdari istikrar ilkesi, hem bireyler yararına ortaya çıkan hukuki durumların korunması, hem de kamu hizmetlerinin sürekli ve düzenli biçimde yürütülmesi hususunda dikkate değer etki ve sonuçlar doğurmaktadır. Bunun yanında idari istikrar ilkesi, idari yargılama hukuku için de değerli bir referanstır. Çalışmada idari istikrar ilkesinin idari yargılama hukukuna ait kural ve kurumlar üzerindeki etkileri yargı kararları ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İdari İstikrar İlkesi, Hukukun Genel İlkeleri, Dava Açma Ehliyeti, Dava Açma Süresi, Yürütmenin Durdurulması.

ABSTRACT

The general principles of law, which gain meaning with their contribution to proper continuation of social relations in a constitutional state, constitute a body of rules that serve the purpose of setting forth the necessities of coexistence and that are recognized as a result of social consensus. In the administrative law, which is a case law, the

¹ Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, harunyilmaz@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0956-9717

meaning and importance of the general principles of law should not be ignored. In fact, the general principles of law are the sources of reference frequently used by administrative jurisdictions for settlement of disputes. The general principles of law governing the administrative law include the principle of administrative stability. The principle of administrative stability has significant effects and consequences both on the protection of legal situations that arise for the benefit of individuals and on the continuous and regular execution of public services. Besides, the principle of administrative stability is a valuable reference for administrative jurisdiction law. This study examines the effects of the principle of administrative stability on the rules and institutions of administrative jurisdiction law in the light of judicial decisions.

Keywords: Principle of Administrative Stability, General Principles of Law, Capacity to Sue, Term of Litigation, Stay of Execution.

GİRİŞ

Hukuka bağlı bir devlette ilişkilerin sağlıklı şekilde sürmesine verdikleri katkı ile öne çıkan hukukun genel ilkeleri², bir arada yaşamının gereklerini ortaya koyabilme amacına hizmet eden ve toplumsal uzlaşma neticesinde varlıkları kabul gören referans normlardır³. Hukuka bağlı bir devlette her hukuk dalını etkilediği gibi, –idare hukukunun içtihadı bir hukuk dalı olduğu ve hayatın akışına uygun olarak yargı kararları ile şekillenen bir yapısının bulunduğu da hatırlandığında–, hukukun genel ilkelerinin referans normlar olma özellikleri ile idare hukukunda da ne denli değerli oldukları tartışmadan uzaktır.

İdare hukuku açısından hukukun genel ilkeleri, hem bireylerin hukuki durumlarını etkileyecek faaliyetleri gerçekleştiren idari birimlere; hem de uyuşmazlıkların çözümünde sağlıklı sonuca ulaşabilmek adına yargı organlarına yol gösterici birer rehber niteliğindedir. Bu noktada idari istikrar ilkesi, Türk İdare Hukuku'na hakim temel ilke ve kurallardan biri olarak ön plana çıkmaktadır. İşlevsel açıdan bakıldığında ilke, bir yandan mevcut hukuki durumların korunarak bireylerin hukuki güvenliklerinin tesis edilmesine; öte yandan da kamu hizmetlerin sürekli ve düzenli biçimde yürütülmesine verdiği katkı ile Türk İdare Hukuku'nda çok önemli bir yer tutmaktadır.

2 BERKET Zuhâl, *Hukukun Genel İlkeleri ve Danıştay*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996, s.6 vd.

3 ERKUT Celal, *Hukuka Uygunluk Bloku (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi)*, İstanbul, Kavram Yayınları, 1996, s.17.

Türk İdare Hukuku doktrinde idari istikrar ilkesine en fazla idari işlemlerin sona erdirilmesi hususunda dikkate değer biçimde değinildiği görülmektedir. Özellikle korunması gereken bir hukuki durum ortaya çıkarmış olan idari işlemlerin geri alınmasında idari istikrar ilkesi vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olmakta; her zaman ve her durumda sonuçlar doğurmuş olan bir idari işlemin idare tarafından geri alınabilmesinin idari istikrar ilkesine aykırılık teşkil edeceği genel kural olarak kabul görmektedir. Bir diğer ifadeyle, bireylerin başta hukuka aykırı biçimde gerçekleştirilmiş olan işlemlerden doğan kazanımlarının belli bir sürenin geçmesinin ardından –şartları oluşmuşsa– korunmasının en büyük dayanağı olarak karşımıza idari istikrar ilkesi çıkmaktadır⁴.

İdari işlemin geri alınabilme süresinin tespitinde başvuru kriterlerinden birisi, “*idari istikrarın bozulmaması*” kriteridir. Buna göre idare, hukuka aykırı işlemini geri alırken idari istikrar ilkesini göz önüne almalıdır. Zira idarenin hukuka aykırı işlemini her zaman dilediği gibi geri alabilmesinin mümkün olmadığı; idarenin hukuka aykırı işlemini idari istikrarı bozmayacak bir süre içerisinde geri alabileceği, doktrin ve yargı kararlarında sıklıkla vurgulanmaktadır. Dahası idari istikrar ilkesi, idari işlemlerin geri alınması bahsinin yanında, idarenin işlemlerinden idarenin faaliyetlerine; kamu personel hukukundan kamu malları rejimine kadar geniş ölçekte etkilerini gösteren bir ilke olma özelliğine sahiptir.

Buna karşılık idari istikrar ilkesi, idari yargılama hukukuna yönelik düzenlemelerde genellikle bireylerin mevcut kazanımlarını korumadan ziyade, idarenin işlem ve eylemlerinin devamlılığını sağlayarak idarelerin bireylerin hukuklarını etkileyen işlemlerinin varlığını muhafaza etme amacına hizmet eden bir ilke şeklinde kendini göstermektedir. Şöyle ki, idari yargıda dava açma sürelerinin önceden belirlenmiş olmasının sonucu olarak, bu süreler geçtikten sonra dava açma hakkının ortadan kalktığı tespitinin yapıldığı ya da iptal davalarında dava açma ehliyeti konusunda davacının menfaatinin ihlal edilmiş olması şartının aranması başta olmak üzere, söz konusu şartın da görece “*dar*” kabul edildiği yargı kararlarında idari istikrar ilkesi, ortaya çıkan idari işlemlerin anılan durumlarda denetime tabi tutulmasını engelleyen bir ilke görüntüsü vermektedir.

Yine idare hukukunda bir idari işlemin icrailiğini askıya alan yürütmenin durdurulması kurumunun ancak istisna teşkil edebilecek

4 Bkz. a. I.

şekilde sıkı kurallara bağlanmış olması da, idarenin işlemlerine ayrıcalık sunarak, icrailik ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanma özelliklerinden hareketle, bu işlemlerin yürürlük ve devamlılığını sağlama amacına hizmet eden düzenlemelerden biridir. Bunun yanında aksi yönde bizzat yürütmenin durdurulmasının, idari işleyişte istikrarın sağlanmasına hizmet eden bir kurum olduğu da dikkat çeken bir görüş olarak ortaya konulmaktadır. Çalışmada, idari istikrar ilkesinin idari yargılama hukukuna ait bazı kural ve kurumlar üzerindeki etkileri yargı kararları ışığında incelenecektir.

I. GENEL OLARAK İDARİ İSTİKRAR İLKESİ

İdari istikrar ilkesi, idare hukukunda etki gösteren hukukun genel ilkelerinden birisidir. Öncelikle söylenmelidir ki idari istikrar, mevcut idari işleyişin hukuka uygunluk üzerinde, düzenli, belirli ve öngörülebilir şekilde devamının sağlanmasıdır. Bir başka biçimde ise idari istikrar, bir idari sistemin zaman içindeki tasarımında, işleyişinde ve yönünde öngörülemeyen sapmalar yaşanmaması biçiminde tanımlanabilir. Konuya ilişkin bir kararında da Anayasa Mahkemesi, idari istikrarın idari işleyişte beklenen birlik ve düzeni ortaya çıkarma işlevine dikkat çekmektedir. Anayasa Mahkemesi'ne göre idari istikrar, kamu idaresinin yürürlükte bulunan kuralları yürürlükte kaldıkları sürece, onların uyduğu her olaya gereğince ve aynı biçimde uygulamasıdır. Aksi durum olarak belli bir kuralın benzer olaylarda ve değişik zamanlarda değişik biçimde uygulanması idari işlemlerde istikrar ile idarenin ciddiyetini bozar, ilgililerin idareye karşı güvenlerini sarsar⁵.

Türk İdare Hukuku'na hakim ilkelere biri olarak idari istikrar ilkesinin, özellikle iki hususta önemli etki ve sonuçlar doğurduğunu söylemek mümkündür. Öncelikle idari istikrar ilkesi, idarenin yerleşik uygulamalarının devamlılığı temin edilerek idare tarafından gerçekleştirilen işlem ya da eylemler neticesinde ortaya çıkan maddi ve hukuki durumların korunmasına dayanak oluşturmaktadır. Zira idarenin gerçekleştirdiği işlem ya da eylemler neticesinde bazı sonuçlar ortaya çıkar ve bu sonuçların korunması gerekliliği hasıl olur. İşte idarenin gerçekleştirdiği faaliyetler neticesinde ortaya çıkan sonuçların tanınarak korunmasını sağlayan ilkelere biri olarak karşımıza idari istikrar ilkesi çıkmaktadır.

Bir diğer husus olarak idari istikrar ilkesi, kamu hizmetlerinin sürekli ve düzenli şekilde yürütülmesi noktasında da kendini göstermektedir.

5 AYM., T.10.03.1977, E.1976/51, K.1977/16, RG. T.25.06.1977, S.15977.

Ancak sürekli ve düzenli şekilde yürütülen kamu hizmetleri sayesinde toplumsal ihtiyaçların tam, zamanında ve gereği gibi karşılanacağı gerçeği karşısında; idari istikrar ilkesi gereği kamu hizmetleri, süreklilik ve düzen üzerinde istikrarlı biçimde yürütülmelidir. Görüldüğü üzere idari istikrar ilkesi, mevcut maddi ve hukuki durumların korunmasının yanında, kamu hizmetlerinin sürekli ve düzenli şekilde yürütülmesi açısından da dikkate değer bir işlev yerine getirmektedir.

İdari istikrar ilkesi, uyuşmazlıkların çözümü noktasında Danıştay'ın uzun yıllardır kararlarında kendine yer bulan bir ilke niteliğindedir. Esasen Yüksek Mahkeme'nin 1973 yılında verdiği içtihadı birleştirme kararının ardından, yargı organları tarafından idari istikrar ilkesinin sıklıkla kararlarda yer almaya başladığı görülmektedir. Anılan kararda Yüksek Mahkeme, hukuka aykırı terfi ve intibaklara ilişkin vermiş olduğu içtihadı birleştirme kararında, idari işlemin geri alınması bahsine ilişkin belli standartlar getirerek; açık hata, gerçek dışı beyan ya da hilenin varlığı halinde, idarenin gerçekleştirdiği işlemi her zaman geri alabileceğini; bunun haricinde işlemin geri alınmasının iptal davası açma süresi ile sınırlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Bahsi geçen kararın ilgili kısımlarına önemi itibarıyla burada yer vermek istiyoruz⁶: *“Geri alma ve sonuçları konusunu en çok inceleyen Fransız Danıştay'ında 1922 tarihine kadar hiç bir süre düşünülmezsizin sakat tasarrufların her zaman geri alınabileceği karara bağlanmış iken, bu tarihte verilen Dame Cachet kararıyla süre üzerinde durulmuş ve geri alınacak kararın hak doğuran sakat bir karar olması nedeniyle ancak dava açma süresi içinde ve dava açılmışsa karar verilinceye kadar geri alınabileceği kabul edilmiş ve bu görüş bazı istisnalar dışında bu güne kadar devam edegelmiştir.*

*Gerek Türk gerek yabancı doktrinde gerekse yargı kararlarında geri alma işleminin, idari işlemlerin geriye yürümezliği prensibine istisna getirdiği, bu prensibin kazanılmış haklarla müesses durumları korumak ve **hukuki münasebetlerde istikrar sağlamak ihtiyaç ve zaruretinden doğduğu, ancak hukuka uygunluğu yerine getirmenin de bir hukuk kuralı olduğuna göre sakat tasarrufların geri alınarak hukuka uygunluğu sağlamanın da bir zorunluluk olduğundan bahsedilmiş, aynı zamanda **toplumda istikrar ve güvenlik sağlamanın da hukukun amacı olduğu açıklanmıştır.** Bütün bu prensipler göz önüne alınarak istikrar prensibinin ağırlık kazanması sonucu dava açma süresi ve zaman aşımı müessesesi ortaya çıkmış bulunmaktadır, **iptal davası açmak için şahıslara belirli bir süre verilip bu sürenin geçmesi halinde*****

6 Dan. İ. B. G. K., T.22.12.1973, E.1968/8, K.1973/14, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

idari tasarruf sakat olsa dahi yapay bir sıhhat kazanır duruma girdiğine göre, yine sakat bir idari tasarrufun geri alınması için iptal davası açma süresine denk bir sürenin tanınması fikri Fransa'da gerek doktrinde gerek Fransız Danıştay'ında genellikle kabul edilmiştir.

Kurulumuzda yapılan konuşmalarda; istikrar, kanunilik ve kamu yararı kuralları yanında iyi niyet kuralı üzerinde de önemle durulmuştur, idarenin sakat ve dolayısıyla hukuka aykırı terfi veya intibak işlemine idare edilenin gerçek dışı beyanı veya hilesi sebep olmuşsa veyahut geri alınan idari tasarruf yok denilebilecek bir illetle malulse yahut bir terfi veya intibakta idare edilenin kolayca anlayabileceği kadar açık bir hata mevcutsa ve idareyi haberdar etmemişse, memurun iyi niyetinden söz etmeye imkan yoktur. Binaenaleyh bu kararlara dayanılarak yapılan kanunsuz ödemeler için süre düşünülemez ve her zaman istirdat olunabilir."

Yargı organlarının idari istikrar ilkesine en sık başvurduğu uyuşmazlıkların, idari işlemin geri alınmasına ilişkin uyuşmazlıklar olduğunu söylemek yanlış bir tespit olmaz. Öyle ki, yargı organlarının kimi kararlarında idari istikrar ilkesi tanımlanmakta ve bu tanımlama, idari işlemin geri alınmasına ilişkin kriterler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Kararlarda idari istikrar ilkesinin, "yasaya aykırı olan bir işlemin üzerinden belli bir süre geçtikten sonra yarattığı hukuki sonuçların korunması prensibi"⁷ ya da "bireylerin kendileri arasındaki ya da idare ile ilişkilerinde güven ve süreklilik sağlamaya yönelik, hukuka aykırı tesis edilen idari işlemin uzunca süre sonunda geri alınmasını engelleyen bir genel idare hukuku ilkesi"⁸ olduğuna dair yapılan tanımlamalar, yukarıdaki saptamayı destekleyen örneklerdir.

Kanaatimizce idari istikrar ilkesinin bahsedilmesi gereken ilk özelliği, "fonksiyonelliğidir". Şöyle ki, sıklıkla başvurulmasından hareketle, idari işlemin geri alınmasına ilişkin uyuşmazlıklarda Danıştay, mevcut uyuşmazlığın şart ve koşullarına göre değişiklik gösteren değerlendirmelerini idari istikrar ilkesi ile açıklama yolunu izlemektedir. Genellikle kararlarında Yüksek Mahkeme, idari istikrar ilkesini somut uyuşmazlık bağlamında değerlendirmek suretiyle hükme varmakta ve fonksiyonellik özelliği gereği uyuşmazlık özelinde varmak istediği neticeye göre ilkeye anlam yüklemektedir. İdari istikrar ilkesinin fonksiyonellik özelliği, bazı kararlarında Yüksek Mahkeme tarafından

7 AYİM 1. D., T.27.11.2001, E.2001/581, K. 2001/1279, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

8 AYİM 1. D., T.22.12.2009, E.2009/710, K.2009/12, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

da açıkça ortaya konulmaktadır⁹. Yine doktrinde idari istikrar ilkesi için, özellikle hukuka aykırı işlemlerin geri alınması halinde ve bu işlemler neticesinde doğmuş olan sonuçların korunması amacıyla “*ıçtihadın geliştirdiği bir kavram*” nitelendirmesi yapılmaktadır¹⁰. Bahsi geçtiği üzere idari istikrar ilkesi, idare hukukuna ilişkin birçok kural ve kurum üzerinde etkiler göstermektedir. Çalışmanın bu kısmında, idari istikrar ilkesinin idari yargılama hukukuna önemli yansımaları incelemeye tabi tutulacaktır.

II. İDARİ İSTİKRAR İLKESİNİN İDARİ YARGILAMA HUKUKUNA YANSIMALARI

A. İptal Davasının Ön Koşulu Olarak Menfaat İhlalinin İdari İstikrar Yönünden İncelenmesi

Türk İdari Yargılama Hukuku’nda hukuk devletinin gerçek manada hayata geçirilebilmesi adına idarenin yargısal denetiminin sağlanması başta iptal davaları ile mümkün olmaktadır. İptal davaları ile idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadıklarının saptanmasına, hukukun üstünlüğüne saygı duyulmasına ve neticede idarenin hukuka bağlılığının sağlanmasına çalışılmaktadır. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 2. maddesi uyarınca iptal davaları, idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalardır. Anılan hükümde yer aldığı üzere, idari yargılama hukukunda idarenin gerçekleştirdiği işleme karşı iptal davası açabilmek için işlemde dolayı ilgilinin menfaatinin etkilenmiş olması şarttır. Bir diğer deyişle, idari yargıda iptal davası açılabilmesi için, davacının medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmasının ötesinde, menfaatinin de ihlal edilmiş olması gerekmektedir¹¹. Söz konusu şart, davada taraf olma ehliyetinin bir koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır¹².

9 Dan. 5. D., T.24.11.1998, E.1998/1979, K.1998/2760, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası: “istikrar ilkesi, bu kararın (26.09.1952 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı) ışığı altında, olayın nitelik ve özellikleri de göz önünde bulundurulmak suretiyle idari yargıca uygulana gelmiş (...)”

10 OĞURLU Yücel, *İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu*, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003, s.190.

11 YILDIRIM Turan / FİŞ ÜSTÜN Gül, *Açıklamalı – Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s.24.

12 AKYILMAZ Bahtiyar / SEZGİNER Murat / KAYA Cemil, *Açıklamalı – İçtihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku*, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019, s.553. Ayrıca bkz. KAPLAN Gürsel, “Danıştay Kararları ve İlgili Özel Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet”, *İÜHFİM*, C.LXIX, S.1-2, Y.2011, s.349-390, s.358 vd.

İlgili hükümden yola çıkarak, subjektif ehliyet şartı şeklinde ortaya konulan¹³, bir işleme karşı iptal davası açabilmenin ön koşulu olarak işlemle davacının menfaatinin ihlal edilmesi gerekliliğine doktrin¹⁴ ve yargı kararlarında¹⁵ çok kez dikkat çekilmektedir¹⁶.

Danıştay'ın süregelen içtihatlarında yer verildiği üzere¹⁷, iptal davasının menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılacağı idare hukukunun genel esaslarındandır. İdari yargılama hukukunda iptal davası açabilme koşulu olan menfaati ihlali şartının getirilmesinin temel amacı, herkesin her idari işleme karşı iptal davası açmasının önüne geçmektir. Bir başka deyişle bu kaniya varmaya sebep olan ana etken, şayet idarenin işlemleri ilgisine bakılmaksızın herkes tarafından dava konusu edilebilecek olur ise, kamu düzeninin yanında idari işleyiş ve işlemlerde bulunması gereken süreklilik ile istikrarın zarar göreceği düşüncesidir.

En genel haliyle dava şartı olarak menfaat, davacının iptalini talep ettiği işlem ile arasındaki bağı, ilgiyi anlatmaktadır¹⁸. Buna göre menfaat, *“bir idari işlemin yargı yeri önüne götürülebilmesi için onunla davacı arasında varolduğu anlaşılan ve yeterli sayıldığı kabul edilen salt bir ilişki”* şeklinde

13 Doktrinde KARAHANOGULLARI, *“subjektif ehliyet”* yerine, *“ilgi bağı”* kavramını kullanmaktadır. Bkz. KARAHANOGULLARI Onur, *“Birel İşlemlere Karşı Açılan İptal Davalarında İlgi Bağı Sorunu”*, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.62, S.3, Y.2007, s.201-232, s.209.

14 AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.553; AZRAK Ali Ülkü, *“İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler”*, in *Onar Armağanı*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1977, s.145-155, s.150.

15 **Dan. 8. D.**, T.22.01.2015, E.2014/1977, K.2015/59, **LegalBank Elektronik Hukuk Bankası**: *“İptal davalarının hukuki nitelikleri göz önüne alındığında, iptal davasının subjektif ehliyet koşulunun menfaat ihlali olduğu, idare hukuku alanında tek taraflı irade açıklamasıyla kesin ve yürütülmesi zorunlu nitelikte tesis edilen işlemlerin, ancak bu işlemlerle kişisel, meşru ve güncel bir menfaat ilgisi olanlar tarafından iptal davasına konu edilebileceğinin kabulü zorunludur. Başka bir anlatımla; kişisel, meşru ve güncel bir menfaat alakasının varlığı taraf ilişkisinin kurulmasında yeterli sayılmakta ve bu husus davanın niteliğine ve özelliğine göre belirlenmektedir.”*

16 **Dan. 2. D.**, T.13.02.2018, E.2016/7184, K.2018/714, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**: *“(…) yasa koyucu, iptal davaları için ‘menfaat ihlali’ni, subjektif ehliyet koşulu olarak getirmiştir.”* Ayrıca bkz. **Dan. 8. D.**, T.17.10.2001, E.1999/4307, K.2001/4463, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**.

17 **Dan. 6. D.**, T.23.09.1999, E.1998/4164, K.1999/4196, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**; **Dan. İ. D. D. G. K.**, T.26.11.2012, E.2011/1380, K.2012/2269, **Kazancı İctihat Bilgi Bankası**.

18 KALABALIK Halil, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2021, s.191. Ayrıca bkz. YÜCESOY Ayşe Aslı, *“İptal Davaları Bağlamında Dolaylı ve Kişisel Menfaat Üzerine Bir Değerlendirme”*, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.23, S.38, Y.2018, s.173-203, s.178.

ifade edilmektedir¹⁹. Doktrin²⁰ ve yargı içtihatlarından²¹ yola çıkarak menfaatin, kişisel, meşru ve güncel olmak üzere üç boyutu ön plana çıkarılmaktadır. Buradan hareketle iptal davası açabilmek için davacının, dava konusu işlem neticesinde kişisel, meşru ve güncel bir menfaatinin ihlal edildiğini ortaya koyması gerekmektedir²². Söz edilen boyutlarıyla menfaat ilişkisinin varlığı ve sınırları, her somut olayda yargı yeri tarafından uyuşmazlığın niteliğine göre belirlenmektedir²³.

İptal davalarında menfaat ihlali şartı, idarenin hukuka bağlılığının sağlanması özelinde düşünüldüğünde, işlemlere açılacak davalarda menfaat ihlali şartının dahi aranmaması ya da oldukça geniş tutulması gerektiği akıllara gelebilir de, böyle bir durumda idarenin oldukça geniş ölçekte dava tehdidi altında kalacağı ve neticede idari işleyişin olumsuz yönde etkileneceği düşünülmektedir²⁴. Ayrıca bir idari işleme karşı herkesin iptal davası açamaması kuralının, ciddiyyetten uzak davalarla mahkemelerin iş yükü nedeniyle çalışamaz duruma getirilmemesi gibi pratik bir ihtiyaçtan kabul edildiği de doktrinde ortaya konulmaktadır²⁵. Dolayısıyla menfaat şartının varlığına dikkat çekilerek bu şartın dar yorumlanmasına dikkat çeken görüşün temel dayanak noktası, idari iş ve işlemlerdeki sürdürülebilirlik ile istikrarın gözetilmesi mecburiyettir.

- 19 ÖZAY İ Han, **Günüşiğında Yönetim II – Yargısal Korunma**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010, s.152.
- 20 AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.559-560; TAN Turgut, **İdare Hukuku**, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s.796 vd.
- 21 **Dan. 2. D.**, T.14.03.2017, E.2017/462, K.2017/1972, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**. Ayrıca bkz. **Dan. 11. D.**, T.24.05.2016, E.2016/1411, K.2016/2687, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**; **Dan. 6. D.**, T.20.02.2013, E.2012/7618, K.2013/1028, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**; **Dan. 6. D.**, T.04.05.2011, E.2009/6697, K.2011/1132, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**.
- 22 Söz konusu tespiti karşılık doktrinde ALAN, “*menfaat ihlalini bu özellikleri ile de tam olarak açıklamanın mümkün olmadığını; aksine ‘kişisel’ veya ‘güncel’ olmak özelliklerinin, maksadı aşan yorumlar sonucu iptal davasının amacı ile bağdaşmayan sınırlamalara ve daraltmalara neden olma ihtimali olduğunu*” ifade etmektedir. Bkz. ALAN Nuri, “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, **Danıştay Dergisi**, S.50-51, Y.1983, s.22-50, s.31.
- 23 **Dan. 6. D.**, T.04.05.2011, E.2009/6697, K.2011/1132, **HukukTürk İctihat Bilgi Bankası**.
- 24 **AYM.**, T.21.09.1995, E.1995/2, K.1995/47, **AMKD**, C.II, s.421-422; YILDIRIM Turan, “İdari Yargı”, in YILDIRIM Turan / YASİN Melikşah / KAMAN Nur vd., **İdare Hukuku**, Güncellenmiş 6. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2015, s.773; KALABALIK, s.191.
- 25 SEZGİNER Murat, **İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2000, s.49. Ayrıca bkz. ONAR Siddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.III, 3. Bası, İstanbul, Hak Kitabevi, 1966, s.1781: “(...) bu şart, davada ciddiyeti temin etmek, alakasız kimselerin lüzumsuz müracaatlarla idari kaza mercilerini işgal etmelerine mani olmak için konulmuş şekli bir şarttır.”

Dava koşullarından birisi olarak dava açma ehliyeti (hakkı²⁶) ile idari istikrar arasındaki ilişki, kararlarında Danıştay tarafından da dile getirilmektedir. İdari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetimini amaçlayan iptal davasının ön koşullarından birisi olarak nitelediği dava açma ehliyetini Yüksek Mahkeme, her idari işleme karşı herkes tarafından iptal davası açılmasının idare ile işlemlerinde istikrarsızlığa neden olmaması ve idarenin işleyişinin bu yüzden olumsuz etkilenmemesi için, dava konusu edilecek işlem ile dava açacak kişi arasında belli ölçütler içinde menfaat ilişkisinin bulunması üzerinden açıklamaktadır²⁷.

Dava açma ehliyetinin dar yorumlanması gerekliliğine vurgu yaptığı bir başka kararında Yüksek Mahkeme, bu gerekliliği idari işlemlerde istikrarsızlığa neden olunmaması ve idarenin işleyişinin olumsuz etkilenmemesi amaçları ile temellendirmiştir. Bu tespitin ardından Yüksek Mahkeme, somut uyuşmazlık özelinde ÇED kararlarının iptali istemiyle yörede ikamet etmeyenlerin dava açma ehliyetine haiz olmasının bu konudaki idari işlemlerin ve bu işlemler üzerinde yatırım planlayanların sürekli olarak dava tehdidi ile karşı karşıya kalmaları sonucunu doğuracağını; bu durumun ise idari istikrar ilkesine aykırılık teşkil edeceğini içtihat etmektedir. Yüksek Mahkeme'ye göre kişilere kendilerine etkisi bulunmayan ve dolayısıyla menfaatlerini ihlal etmeyen idari işlemlere karşı iptal davası açma hakkı vermek, idarenin işleyişini olumsuz etkileyecektir²⁸.

Mahkeme'nin bu görüşüne karşılık doktrinde YILDIRIM, şu hususları vurgulamaktadır²⁹: *“İdarenin dava tehdidi altında bulunması, açılan davalarla meşgul edilme(me)si gerekçeleriyle dava ehliyetini sınırlandırmamak gerekmektedir. Hukuka uygun işlemlere karşı dava açılması, idare bakımından asla tehdit oluşturmaz. Hukuka aykırı işlemlerin iptalinde ise kamu yararı olduğu açıktır. İdare, hukuka aykırı işlem yapma yetkisine sahip kılınmadığına göre, açılan davalar, idare bakımından hukuk devleti ilkesi doğrultusunda hareket edip etmediğini gösteren testlerdir. İdareyi bu testlerden korumak*

26 Dan. İ. B. K., T.02.07.2012, E.2009/1, K.2012/2, HukukTürk İctihat Bilgi Bankası: *“Dava açabilmenin ön koşulunun dava açma hakkı olduğu (buna dava açma ehliyeti de diyebiliriz), usul hukukunun en önemli kuralıdır.”*

27 Dan. 8. D., T.15.04.2013, E.2012/11306, K.2013/3146, HukukTürk İctihat Bilgi Bankası. Ayrıca bkz. Dan. 2. D., T.13.02.2018, E.2016/7184, K.2018/714, HukukTürk İctihat Bilgi Bankası; Dan. 10. D., T.17.06.1997, E.1997/2038, K.1997/2464, HukukTürk İctihat Bilgi Bankası.

28 Dan. 14. D., T.09.03.2017, E.2016/6879, K.2017/1443, HukukTürk İctihat Bilgi Bankası; Dan. 14. D., T.27.12.2016, E.2016/5004, K.2016/7979, HukukTürk İctihat Bilgi Bankası.

29 YILDIRIM, *“İdari Yargı”*, in YILDIRIM / YASİN / KAMAN vd., s.774.

yerine, başarılı olmaya zorlamak daha uygundur. Bu sebeple dava ehliyeti geniş yorumlanmalıdır.” Benzer şekilde konuya ilişkin ALTUNDİŞ, “hukuk devleti ilkesinin kabul edildiği bir ülkede, hukuka aykırı olan idari işlemlerin ortadan kaldırılmayarak idari istikrarın sağlanması, ulaşılma(k) istenen bir hedef olmamalıdır” tespitini yapmaktadır³⁰.

Anılan yaklaşım uyarınca, iptal davalarına ilişkin hak ihlali yerine menfaat ihlalinin yeterli görülmesi, iptal davasının alanının genişletilmesi suretiyle idarenin hukuka uygun hareket etmesini sağlama amacı gütmektedir. Buradan hareketle menfaat şartının geniş yorumlanması, hukuk devletinin tüm kurum ve kurallarıyla yerleştirilmesi bakımından önem taşımaktadır³¹. Hukuk devleti ilkesinin vazgeçilmez koşullarından birisinin de idari işlemlerin hukuka uygunluğunun sağlanması olduğu düşünülüşünde, hukuka aykırı işlemlerin iptali talebiyle yargı mercilerine başvurmak, bu amacı taşıyan herkesin hakkı olmalıdır³².

Bir başka tespit olarak menfaat şartının geniş yorumlanmasının, idarenin yargısal yolla denetimini de etkin ve etkili bir hale getireceği; aksi durumun ise, idarenin işlemlerine ilişkin denetleme dışı durumları çoğaltacağı ifade edilmektedir³³. Esas itibarıyla menfaat şartını geniş yorumlama eğiliminde olan Danıştay³⁴, özellikle iptal davalarının idari işlemlerin hukuka uygun olup olmadığının belirlenmesi neticesinde hukukun üstünlüğünün sağlanması, böylece idarenin hukuka bağlılığının belirlenerek hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilebilmesi amacıyla hizmet etmesi hasebiyle bu davalarda menfaat ilişkisinin dar yorumlanmaması gerektiğini içtihat etmektedir³⁵. Yüksek Mahkeme’ye göre menfaat ihlali koşulunun değerlendirilmesinde, hukuk devleti ilkesi temeline dayanan idari yargı işlevinin göz ardı edilmemesi gerekir. Amaç idari faaliyetlerin hukuka uygunluk denetiminin yapılarak hukukun üstünlüğünün sağlanması olduğuna göre, menfaat kavramının dar değil geniş yorumlanması gerekir³⁶.

30 ALTUNDİŞ Mehmet, “İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.69, Y.2007, s.339-376, s.357, dip.40.

31 ÖZAY İl Han, “Kendine Özgü Bir Hukuk Devleti”, *I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi*, Birinci Kitap, Danıştay Matbaası, Ankara, 1990, s.115-137, s.122.

32 YILDIRIM, “İdari Yargı”, in YILDIRIM / YASİN / KAMAN vd., s.773.

33 ÖZAY, s.152.

34 GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, *Yönetsel Yargı*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s.137; KALABALIK, s.191.

35 Dan. İ. D. D. G. K., T.13.06.1997, E.1997/195, K.1997/400, *HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası*.

36 Dan. 8. D., T.22.01.2015, E.2014/1977, K.2015/59, *LegalBank Elektronik Hukuk Bankası*. Ayrıca bkz. Dan. 10. D., T.09.06.1998, E.1997/2003, K.1998/2445, *HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası*.

En başta toplumun menfaatini zedelediği düşünülen işlemlere yönelik Yüksek Mahkeme³⁷, ülkede yaşayan herkesin menfaati gereği, toplumun ve dolayısıyla bireyin menfaatini zedeleyen, hukuk devleti esaslarına aykırı düşerek kamu yararını ihlal eden işlemlerin hukuk aleminden silinmesini sağlamak için, bu işlemlere karşı bireylerin dava açma hakkının geniş yorumlanması gerektiğini düşünmektedir³⁸. Örnek olarak benzer saptamalara yer verdiği bir kararında Yüksek Mahkeme, Nükleer Güç Santrallerinin çevreye olan etkisinin sadece projenin yapılacağı bölgeyle sınırlı olmayıp, başka nitelikteki projelere göre daha geniş bir alanı kapsaması nedeniyle, nükleer santrallere özgü olmak üzere, ülkede yaşayan bir vatandaş olarak herkesin, davaya konu işlemle menfaat ilgisinin bulunduğu kabul edilmesi gerektiğini içtihat etmiştir³⁹.

B. İdari İstikrarı Sağlama Amacı Taşıyan Bir Kurum Olarak Dava Açma Süresi

Genel olarak idari dava açma süresi⁴⁰, bir hakkın yargı yerleri önünde ileri sürülebilmesinin zaman yönünden kısıtlanmasıdır⁴¹. Buna göre ortaya konulan iddianın idari yargı yerlerince dikkate alınabilmesinin öncelikli koşulu, bu iddianın önceden belirlenmiş zaman dilimi içerisinde ileri sürülmesidir. Aksi halde idari yargılama hukukunda dava açma sürelerinin geçmesi, yargı yerleri tarafından davanın reddedilmesine ve dolayısıyla davanın dinlenilmemesine sebebiyet vermektedir.

İdari istikrar ilkesinin idari yargıdaki etkilerine ilişkin en çarpıcı sonucun dava açma süresi bahsinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Öyle ki idari davalarda dava açma süresini Danıştay, idari istikrarın sağlanması adına kamu düzeninin bir gereği olarak öngörülen

37 Dan. 8. D., T.17.10.2001, E.1999/4307, K.2001/4463, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

38 Yine de konuya ilişkin Danıştay'ın vermiş olduğu bir kararında yer alan karşı oy yazısında şu tespitler yapılmaktadır: "İdari işlemlerin hukuka uygunluğunun yargı yoluyla denetimini amaçlayan iptal davasının görülebilmesinin ön koşullarından birisi olan 'dava açma ehliyeti', her idari işleme karşı herkes tarafından iptal davası açılmasının, idare ile işlemlerinde istikrarsızlığa neden olmaması ve idarenin işleyişinin bu yüzden olumsuz etkilenmemesi için, dava konusu edilecek işlem ile dava açacak kişi arasında belli ölçütler içinde menfaat ilgisinin varlığını ifade etmektedir. Aksi durumun kabulü, toplum yararına olduğu düşünülen her konuyu tüm gerçek ve tüzel kişilerin dava konusu yapabilmesi ihtimalini beraberinde getirir ki, bu durumun dava açma ehliyetine ilişkin yasal düzenlemenin amacına aykırı olacağı açıktır." Bkz. Dan. 13. D., T.21.12.2017, E.2011/1039, K.2017/4119, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

39 Dan. İ. D. D. K., T.05.10.2015, E.2015/3251, K.2015/3205, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

40 DURAN Lütfi, "İdari Kazada Dava Açma Müddeti (İdari Müruru Müddet)", İÜHFİM, C.11, S.1-2, Y.1945, s.238-263, s.240: "İdari müruru müddet, idari davaların muteber surette ikame edilebileceği kanunen muayyen ve mahdut olan zamandır."

41 KAPLAN Gürsel, İdari Yargıda Dava Açma Süresi, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011, s.18, ("Dava Açma Süresi").

bir usul kuralı⁴² ya da kamu düzeninden sayılan ve idari istikrarı sağlama amacı taşıyan kurum⁴³ olarak tanımlamaktadır. Doktrinde de, idari yargıda dava açma süresinin başta gelen varlık sebepleri arasında idari istikrarın yer aldığı dile getirilmekte⁴⁴; dava açma hakkının belli bir süreyle sınırlandırılmasının başlıca nedeninin hukuki ilişkilerde belirlilik ve kararlılık sağlanması olduğu söylenmektedir⁴⁵. Bu noktada idarenin gerçekleştirdiği işlemlerin yargı yerlerince iptal edilerek ortadan kaldırılması tehlikesinin bir an önce bertaraf edilmek suretiyle işlemlerin kalıcılığını sağlamak için dava açma hakkının belli –ve nispeten kısa⁴⁶– bir süre ile sınırlandırılması, en başta idari istikrar ilkesini gündeme getirmektedir. Zira bu sınırlama ile idari işlemler, kendilerine uzun süre dava açılma tehlikesinden kurtarılarak idari iş ve işleyişte istikrar tesis edilecektir. Neticede idari yargıda hak düşürücü nitelikte kabul edilen⁴⁷ dava açma süresi, idari eylem ve işlemlerin süratle istikrarını sağlamak için kamu yararı amacıyla öngörülmüş ve kanunlarda yer almıştır⁴⁸.

Yukarıda belirtildiği üzere doktrine, idari yargıda dava açma sürelerinin öngörülmesinin nedenlerinin başında idari işleyişte istikrarın sağlanmasının geldiği görüşü hakimdir. Örneğin ONAR, konuya ilişkin şu değerlendirmelerde bulunmaktadır⁴⁹: “İdari işlem ve eylemlerin uzun bir süre uyumsuzluk doğurması ve bir davaya konu olması ihtimali, kamu hizmetinin işlemesi ve idarenin faaliyetleri bakımından bir huzursuzluk meydana getirebilir

42 Dan. 17. D., T.01.07.2015, E.2015/9490, K.2015/3116, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası. Ayrıca bkz. Dan. 17. D., T.24.03.2015, E.2015/9249, K.2015/841, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

43 Dan. 13. D., T.11.01.2011, E.2009/5923, K.2011/15, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası. Ayrıca bkz. Dan. 8. D., T.30.03.2000, E.1999/3912, K.2000/2438, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası; Dan. 5. D., T.31.10.1991, E.1991/3773, K.1991/2004, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası; Dan. İ. D. D. K., T.05.07.1996, E.1995/242, K.1996/405, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası; Dan. İ. D. D. K., T.07.05.1993, E.1993/48, K.1993/171, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

44 DURAN, s.258; GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, “İdari Yargıda Dava Açma Süresi”, *Amme İdaresi Dergisi*, C.2, S.4, Aralık 1969, s.3; AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.694; KALABALIK, s.309.

45 KAPLAN, *Dava Açma Süresi*, s.30; TAN, s.1018.

46 KAPLAN, *Dava Açma Süresi*, s.30; DURAN, s.239.

47 Dan. V. D. D. K., T.17.06.2015, E.2015/408, K.2015/323, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası: “(...) idari yargıda, kamu düzenine ilişkin olduğu kabul edilerek re’sen araştırılan dava açma süresi, Danıştay içtihatlarına göre de ‘hak düşürücü süre’ niteliğindedir.” Dan. 3. D., T.18.11.2015, E.2015/11248, K.2015/8282, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası: “İdari yargılamada dava açma ve kanun yollarına başvurma süreleri kendine özgü hak düşürücü süreler olup, kamu düzenini ilgilendirdiğinden taraflarca ileri sürülmesi bile davanın her aşamasında ilgili yargı mercii tarafından re’sen dikkate alınması gereken bir husus olduğu gibi bu sürelerin durması veya kesilmesini gerektiren durumlar ancak yasal bir düzenlemeyle yapılabilir.”

48 Dan. 11. D., T.11.03.1999, E.1999/1134, K.1999/1020, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası. Ayrıca bkz. Dan. 4. D., T.20.06.1996, E.1995/6183, K.1996/2698, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

49 ONAR, s.1960.

ve idari faaliyetleri sekteye uğratabilir. Bunu önlemek için idare hukukunda bir uyuşmazlığın yargı merciine getirilmesi ve dava açılması için belli bir süre tayin edilmiş ve idari davanın bu sürenin sonuncu gününe kadar açılması şart koşulmuştur.”

Bu hususta bir başka görüş olarak DURAN ise, “(...) idari muamelat ve icraat kazai kontrolün daimi tehdit ve tehlikesine maruz bulunduğu takdirde; amme hizmetlerinin istikrar ve istinrarı ihlal edildikten başka, cemiyet hayatında anormal olan ihtilaflı vaziyetlerin de sonu(nun) alınama(yacağı); amme hukuku tasarruflarının uzun zaman şüphe ve tereddüt içinde kalmasının, idari faaliyetlerin icap ettirdikleri sürat ve intizamla ifasına mani ol(acağı); amme hizmetlerinin devam ve selameti namına, işlemlerine vasıta olan idari tasarrufların kısa bir müddet zarfında kat’iyet iktisap etmesi lazım (geldiği); böylece idare hukukunda, hususi hukuktaki müruru zamana tekabül etmek üzere, idari müruru müddet denilen bir müessese(nin) ortaya çık(tığı)” tespitlerini yapmaktadır⁵⁰.

Bu noktada yargı kararlarına yönelik de bir inceleme yapmak gerekirse, öncelikle konuya yaklaşımını görebilmek adına Anayasa Mahkemesi’nin bir kararına burada yer vermek isabetli olacaktır. Aşağıda bir bölümünü aktaracağımız kararda Anayasa Mahkemesi, dava açma süresi ile idari istikrar arasındaki ilişkiye yönelik şu açıklamaları yapmaktadır⁵¹: “2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda, idari yargının temel özellikleri doğrultusunda, dava dilekçelerinde yer alacak konular belirlenmiş, dava açma süresi kamu düzeninden görülerek kesin kurallara bağlanmış, tebligat ve cevap verme evresini oluşturan dilekçe ile savunmaların sayısı ve süresi sınırlanmış, bu sürelerin geçmesinden sonra verilecek savunma veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edilemeyeceği açıklanmıştır. İdari yargılamanın, davanın açılışı ve istemlerin sergilenişi konusundaki özelliklerini yansıtan bu kuralların, idarenin sürekli dava tehdidi altında kalmaması, uyuşmazlıkların mümkün olan süratle sonuçlandırılması, idarenin faaliyetlerindeki etkililiğin ve istikrarın sürmesi, davalar nedeniyle yönetimlerce savunmalar hazırlanması ve gerekli idari önlemlerin alınması gibi neden ve olgulara dayandığı anlaşılmaktadır.

Doktrinde ve yargı kararlarında, idari işlemlerin belirli bir süre sınırlaması olmaksızın, süreklilik arz edecek şekilde veya makul olmayacak ölçüde uzun bir süre dava konusu edilebilme olasılığının bulunmasının, kamu hizmetlerinin

50 DURAN, s.238-239.

51 AYM., T.14.07.2016, E.20016/37, K.2016/135, RG. T.23.09.2016, S.29836. Ayrıca bkz. AYM., T.14.07.2016, E.20016/29, K.2016/134, RG. T.23.09.2016, S.29836; AYM., T.04.02.2010, E.2006/23, K.2010/27, RG. T.02.12.2010, S.27773.

işleyişini aksatacağı ve idarede bulunması gereken istikrarı bozacağı ifade edilerek, idari dava açma sürelerinin, kamu hizmetlerinin özellikleri ile ülkelerin sahip oldukları teknolojik yapıları gibi özel koşullara bağlı olarak belirlenebileceği kabul edilmektedir.”

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi, idari yargıda dava açma süresinin öngörülmesinin temelini, idarenin sürekli dava tehdidi altında kalmasının önlenmesinde bulmaktadır. Zira uyuşmazlıkların mümkün olduğunca hızlı şekilde ortadan kaldırılması, öncelikle idarenin faaliyetlerindeki etkinlik ve istikrarın sürmesini sağlayacaktır. Anayasa Mahkemesi'nin yanı sıra Danıştay'a göre de, idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açık olmakla birlikte, idari işlemlerde istikrarın sağlanması ile kamu hizmetinin düzenli ve verimli bir şekilde işlemesi amacıyla idari yargı yerlerine kanunla belirlenen bir başvuru süresi konulmuştur. Bu anlamda idari dava açma süresi, idareyi sürekli dava tehdidinden koruyan, idari işlemlerin hukuki sonuçlarının aydınlığa kavuşmasını sağlayan ve kamu düzenini koruyan bir müessesedir⁵².

Yine bir başka kararında dava açma süresi ile korunanın idari istikrar ve kamu düzeni olduğunu belirten Danıştay, idari işlemlerin tesis edildikleri andan itibaren yürürlük kuvvetini ve doğruluk karinesini haiz olduğu tespitini yaparak, bu hususun idarenin tek taraflı kararlarına kişinin uyma zorunluluğu sonucunu doğurduğunu söylemektedir. Buna göre, idari istikrar ilkesinin doğal sonucu olarak idari işlemlerde bir düzen üzerinde devamlılığın esas olmasından hareketle, kamu düzeninin bozulmaması için ilkeye verilen önem üzerine ilgili kanun hükümleri ile dava açma süresi sınırlandırılmıştır⁵³.

C. İptal Davaları İçin Taşıdığı Önem Bakımından Yürütmenin Durdurulmasının İdari İstikrar İle İlişkisi

Türk İdare Hukuku'nda idari işlemler, tesis edildikleri andan itibaren icrai niteliktedir. Ayrıca idari işlemler, tesis edildikleri andan itibaren hukuka uygunluk karinesinden yararlanır. İlgili işlemler, muhataplarına tebliğ edilmeleri ile uygulanabilir hale gelerek hukuk âleminde yeni durumlar ortaya çıkarır. Neticede kendilerine tanınan ayrıcalıklar olarak icrailik ve hukuka uygunluk karinesi sayesinde idari işlemler,

52 Dan. 8. D., T.25.12.1997, E.1997/1117, K.1997/4215, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası. Ayrıca bkz. Dan. 2. D., T.17.12.2004, E.2004/2513, K.2004/1601, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası; Dan. V. D. D. K., T.26.03.2010, E.2009/549, K.2010/149, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası; Dan. V. D. D. K., T.26.01.2001, E.2000/272, K.2001/42, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

53 Dan. 9. D., T.09.06.2016, E.2016/15550, K.2016/5897, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

kendilerinin hukuka uygunlukları yönünde bir tescil ya da teyide gerek kalmaksızın hüküm ve sonuçlar doğururlar.

Kural olarak bir idari işleme karşı iptal davası açılması, o işlemin icra edilmesine engel teşkil etmez. Bir başka deyişle dava konusu edilmiş bir idari işlem, hukuka uygunluk karinesini de muhafaza ederek hüküm ve sonuçlar doğurmaya devam eder. Buna karşılık, idari işlemlerin olumsuz sonuçlarına karşı bireyleri korumak adına yargılama hukukunda yürütmenin durdurulması müessesesi kabul edilmiştir⁵⁴.

Önemine binaen doktrinde yürütmenin durdurulması, “çoğu kez demokratik ‘Hukuk Devleti’nin temelini oluşturan idari yargıdaki iptal davalarına asıl anlamını veren kurum” şeklinde nitelendirilmektedir⁵⁵. Buna göre yürütmenin durdurulması, açılan bir davada verilmesi muhtemel bir iptal kararına “asıl anlamını kazandıracak”; aksi takdirde yargısal korunma, “eksik ve etkisiz” kalabilecektir⁵⁶. Gerçekten de iptal davaları için büyük anlam ifade eden bir kurum olarak yürütmenin durdurulması, anılan davalarda idari işlemlerin olumsuz sonuçlarına karşı davacıların haklarını koruma amacıyla varlık kazanmıştır⁵⁷. Yürütmenin durdurulması neticesinde işlem yürürlükten kaldırılmamakta; yalnızca işlemin icrası durdurulmakta / askıya alınmaktadır. Bu noktada yürütmenin durdurulması kararı, dava sonunda verilecek kararın geriye yürür şekilde uygulanmasını henüz davanın başında teminat altına alma gibi anlamlı bir işlev görmektedir⁵⁸.

Yürütmenin durdurulması, ilgili kanun hükümlerinin yanında en başta anayasal bir temele haizdir⁵⁹. 1982 Anayasası’nın 125. maddesi uyarınca, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız

54 KAPLAN Gürsel, **İdari Yargılama Hukuku**, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2019, s.445, (“İdari Yargılama”); TAN, s.1073.

55 ÖZAY, s.281.

56 ÖZAY, s.281.

57 SARICA Ragıp, “Tehir-i İcra”, **Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması**, Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları No.24-113, 1966, s.26-30, s.29-30: “(...) tehir-i icra, her şeyden önce davacıyı koruyan bir müessesedir. Fakat, bunun yanında ‘kamu yararı’nın, ‘kamu düzeni’nin, hatta ‘Hukuk düzeni’nin de, aynı zamanda, korunmuş olduğu muhakkaktır.”

58 AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.932; KALABALIK, s.359-360; YILDIRIM, “İdari Yargı”, in YILDIRIM / YASİN / KAMAN vd., s.819 vd.

59 ÖZAY, s.245: “(Yürütmenin durdurulması), Türk Kamu Hukuku yönünden üzerinde çok tartışılmış, önemli bunalımlara neden olmuş ve bu yüzden Anayasaya bile konulma gereği duyulmuş(tur).” Ayrıca bkz. ASLAN Zehreddin, **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, 2. Basım, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001, s.44; EROĞLU DURKAL Müzeyyen, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 27. Maddesi Kapsamında Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.65, S.2, Y.2016, s.279-313, s.288.

zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir. Kanun, olağanüstü hallerde, seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlandırabilir.

Bunun yanında 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 27. maddesine göre, Danıştay'da veya idari mahkemelerde dava açılması dava edilen idari işlemin yürütülmesini durdurmaz. Danıştay veya idari mahkemeler, idari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda, davalı idarenin savunması alındıktan veya savunma süresi geçtikten sonra gerekçe göstererek yürütmenin durdurulmasına karar verebilirler.

İlgili hükümler uyarınca, idari işleme yönelik yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi belli koşullara bağlanmıştır. Buna göre, bir idari işlemin yürütmesinin durdurulması için, iki şart olan açıkça hukuka aykırı olması ve uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması halinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Görüldüğü üzere, idari yargılama hukukunda yürütmenin durdurulması kararının ancak iki şartın birlikte gerçekleşmesi halinde verilebileceği hüküm altına alınmıştır. Böylece düzenleme ile birlikte yürütmenin durdurulması kararı verilebilmesi sıkı kurallara bağlanmıştır.

Bu noktada idari işlemlerin yürürlükte olması genel kural; yürütmelerinin durdurulmasının ancak belirli hallerde ortaya çıkan istisna hali olması, konuyu idari istikrar bağlamında tartışmaya açmayı gerektirmektedir. Gerçekten de idari istikrarın tesisi ve sürdürülmesi, başta idarenin iradesini dış dünyaya yansıttığı işlemlerinin sürekliliği ve devamlılığı ile birlikte değerlendirilecektir. Neticede yürütmenin durdurulması halinin istisna teşkil ederek idari işlemlerin yürürlükte kalmalarının kural olarak kabul görmesinin başlıca nedenleri arasında idari işleyişin istikrarlı şekilde sürmesine verilen önem gösterilebilir.

Yürütmenin durdurulması halinin istisna teşkil etmesi ile idari istikrar arasındaki ilişki, doktrin ve yargı kararlarında da ifade edilmektedir. Söz konusu ilişki hakkında KIRATLI, doktrinde dile getirilen şu hususları paylaşmaktadır⁶⁰: *“Bilindiği gibi, İdare kamu ihtiyaçlarını gidermekle*

60 KIRATLI Metin, “Yürütmenin Durdurulması”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.21, S.4, Y.1966, s.173-196, s.175-176.

yükümlüdür. İdarenin faaliyetlerinde kamu yararı amacı hakimdir. Kamu yararının kişi yararına üstünlüğü tartışma bile götürmez. Kişilerin her dava açması üzerine idari işlemin yürütülmesi otomatikman duracak olursa, o zaman idare felce uğrar, çalışamaz hale gelir. Hele kişiler bu hakkı kötüye kullanırlarsa –ki pek muhtemeldir– bu sakınca daha da artar. Oysa, İdarenin süratli, düzenli ve istikrarlı çalışması gerekir. Yerli yersiz, haklı haksız her dava üzerine idari faaliyetin felce uğraması kamu yararına aykırıdır.”

Yine doktrinde, bireylerin açtıkları davalarda idari işlemlerin yürürlüğünün kendiliğinden durma yolunun benimsenmesi halinde, idarenin işleyişinin güçleşebileceği; hatta kimi durumlarda imkansız hale gelebileceği tehlikesine dikkat çekilmekte olup, idari işleyişin sürekliliği ve istikrarı adına idari yargı yerlerine gerekli gördükleri durumlarda bu yola başvurma yetkisi tanınmanın yerinde olduğuna vurgu yapılmaktadır⁶¹.

İdari işlemlerin icrailik ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanma nitelikleri, idari istikrar ile doğrudan ilişkilidir. İdari işlemin icrailik ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanma niteliklerinin idari istikrarın oluşmasını sağladığı ise, Danıştay kararlarında yapılan bir tespit olarak ön plana çıkmaktadır. Yüksek Mahkeme’ye göre idare hukuku ilkesi olarak idari işlemler, tesis edildikleri andan itibaren yürürlük kuvvetini ve doğruluk karinesini haizdirler. Bu husus idarenin tek taraflı kararlarına kişinin uyma zorunluluğunu doğurur. Bu ilkenin doğal sonucu olarak idari işlemlerde devamlılık ve istikrar esastır⁶².

Yürütmenin durdurulması ile idari istikrar arasındaki ilişkiye yönelik bir diğer tespit ise, bizzat yürütmenin durdurulması kurumunun, idari istikrarın sağlanmasına vesile olduğu kanısıdır. Buna göre yürütmenin durdurulması kararları, idareye işlemini yeniden gözden geçirme ve düzeltme imkanı sunarak, ileride telafisi güç veya imkansız zarar ya da durumların meydana gelmesine engel olmakta; idareyi olası yüklü tazmin sorumluluklarından ve belli bir süre mevcut haksız işlemi yürütmekten dolayı muhatap olacağı şikayetlerden kurtarmakta; en önemlisi, bireylerin hak ve özgürlüklerini korumanın yanında kamu yararı ile idarede istikrarın tesis edilmesine büyük faydalar sağlamaktadır⁶³. Aksi durumda yargı yerlerince iptal kararları verilinceye

61 TAN, s.1073.

62 Dan. 9. D., T.09.06.2016, E.2016/15550, K.2016/5897, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası. Ayrıca bkz. Dan. 1. D. D. K., T.13.11.1998, E.1996/509, K.1998/562, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası; Dan. 3. D., T.28.05.1981, E.1981/83, K.1981/100, HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası.

63 ÇAĞLAYAN Ramazan, İdari Yargılama Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2011, s.395;

kadar bu işlemler hukuka aykırı nitelikleriyle haksızlık oluşturmayı sürdürecektir. İşte gerçekleşmesi ihtimal dahilinde olan bu duruma karşılık yürütmenin durdurulması kurumu, birey ile kamunun yararının sağlanması işlevini yerine getirecek özne olacaktır.

Yukarıda yer verilen tespitler ışığında Anayasa Mahkemesi, yürütmenin durdurulmasına ilişkin şu değerlendirmeleri yapmaktadır⁶⁴: “(...) kişileri iptal davası sonuçlanıncaya kadar hukuka aykırı idari işlemin olumsuz etkilerinden korumak, ileride giderilmesi veya düzeltilmesi imkansız veya zor olan durumları önlemek, idarenin hem olası bir tazmin yükünden kurtarılması hem de hukuk sınırları içinde kalması sağlanarak hukuk devletinin kesintiye uğramadan devamını temin etmek amacıyla yürütmenin durdurulması kurumu öngörülmüştür. Yürütmenin durdurulması kurumu, yargının denetim etkinliğini artırıcı bir araç olarak dava hakkının bir parçasını oluşturduğu gibi kamu yararı ve kamu düzenini de sağlamaktadır. Yürütmenin durdurulması kararı ile dava konusu işlemin yapıldığı andan önceki durumun geri gelmesi sağlanmakta ve kişiler dava sonuçlanıncaya kadar bu işlemin olumsuz etkilerinden korunmaktadır.”

Anayasa Mahkemesi'nin yanı sıra Danıştay, yürütmenin durdurulması kararlarının amacının istikrarın sağlanması olduğunu söyleyerek bu kararların, iptali istenen idari işlemin yargı süzgecinden geçirilmesi sonucu işlemin hukuka aykırılığını tespit eden kararlar olduğunu vurgulamaktadır. Yürütmenin durdurulmasından amaç, kamu düzeninin ve giderek hukuk düzeninin korunmasıdır. Yürütmenin durdurulması kararları ile ileride giderilebilmesi veya düzeltilmesi zor, karışık durumlar önlenir; yönetimde düzen ve istikrar sağlanır⁶⁵.

Yüksek Mahkeme'ye göre yürütmenin durdurulması, iptal davalarına sıkı sıkıya bağlı ve idarenin denetimini etkileyen bir hukuk müessesesidir. Öyle ki idari yargıda yürütmenin durdurulması müessesesi, idare hukukuna özgü ve iptal davalarının temelini teşkil eden ve ondan ayrılması mümkün olmayan bir parçası, bir unsurudur. İptal davalarından ayrılması mümkün olmayan bu müessese, idarece

AZGUR Fuat, **Gerekçeli Yeni Danıştay Kanunu ve Önemli İçtihatlarla İdari Yargılama Usul ve Esasları**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1965, s.138; GERÇEK Adnan, “Yürütmenin Durdurulması Müessesesinin Vergileme İşlemleri Üzerindeki Etki ve Sonuçları”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, S.41, Y.2002, s.117-138, s.119-120.

64 **AYM.**, T.02.10.2014, E.2014/149, K.2014/151, **RG.** T.01.01.2015, S.29223. Ayrıca bkz. **AYM.**, T.27.02.2014, E.2012/87, K.2014/41, **RG.** T.26.07.2014, S.29072; **AYM.**, T.03.06.2010, E.2008/77, K.2010/77, **RG.** T.30.10.2010, S.27744.

65 **Dan. 5. D.**, T.17.04.2006, E.2006/1462, K.2006/2095, **HukukTürk İçtihat Bilgi Bankası**.

tesis edilen işlemin kendiliğinden yürürlük kazanacağı ve aksi yönde karar verilmedikçe icrasının durmayacağı kuralının karşısı ve dengesini teşkil eder. Devlet hayatında asıl amaç kişinin mutluluğu olduğuna göre, idare olunanların yararına, idareye tanınmış ezici kudrete ve onun kötüye kullanılması ihtimaline karşı bazı tedbirlerin düşünülmesi zorunlu hale gelmiş, bunun için de idari yargıda yürütmeyi durdurma müessesesi ortaya çıkmıştır⁶⁶.

İlgili kararında Yüksek Mahkeme, yürütmenin durdurulmasının yöneldiği iki amacı da zikretmektedir. Bu cümleden olarak yürütmenin durdurulması kararı, bir yandan daha başlangıçta kanuna aykırılığı nedeniyle telafisi güç ve imkansız zararların ortaya çıkmasına sebep olacağı görülen bir işlemde dolayı onun iptaline karar verilmeye kadar haksız işlemin varlığını askıya alarak bireyin mağduriyetinin önüne geçilmesini temin edecek; diğer yandan idareyi koruyarak idarenin geriye yürüyen iptal kararı dolayısıyla içinden çıkılmaz, infazı güç veya mümkün olmaz hallere düşmesini, Devletin büyük zararlara maruz kalmasını ve ayrıca iptal kararı verilmeye kadar geçecek süre içinde ve belki yıllarca haksız işlemi yürütmüş bir idarenin halkın şikayetine ve ithamına maruz kalmasını önleyecektir. Böylelikle idareye işlemini yeniden gözden geçirme ve gerekirse düzeltme imkanı verilmek suretiyle idari faaliyetlere hakim olması beklenen hukukilik, sürat ve istikrar ideali hayata geçirilebilecektir.

SONUÇ

Hukukun üstünlüğüne dayalı bir hukuk sisteminde hukukun genel ilkeleri, toplumun birlik ve düzen içerisinde yaşama isteğinin ürünü olarak bizzat toplum tarafından kabul gören, genellikle yargı organları tarafından ortaya konulan, somut durumlara uygulanabilme özelliğine sahip olmakla birlikte hali hazırda genel ve soyut referans normlardır. Hukukun her alanını etkileyen hukukun genel ilkeleri, idare hukukuna da anlamlı katkılar vermektedir. İdare hukukunda uyuşmazlıkların çözümü noktasında kendisine sıklıkla başvuru alan ilkelerden birisi de idari istikrar ilkesidir. İdari istikrar ilkesi, mevcut hukuki durumların korunarak sürdürülmesinin yanında, kamu hizmetlerinin sürekli ve düzen içerisinde yürütülmesi noktasında da kendini gösteren temel ilkelerden biridir.

66 Dan. G. K., T.28.12.1978, E.1978/80, K.1978/76, DD., S.34-35, Y.1979, s.214'ten aktaran AKYILMAZ / SEZGİNER / KAYA, s.933-934.

Çalışma özelinde yapılacak ilk tespit olarak, hukuka bağlı bir devlette dava açma ehliyetini, hukuka aykırı dahi olsa işlemlerin varlıklarının sürmesini sağlayarak idari istikrarın tesis edilmesinde gördüğü işlev ile anlatmaktan ziyade; söz konusu ehliyet şartını belki idari yargı yerlerinin iş yükünün öngörülemez şekilde artmasını önlemede göreceği işlev bağlamında düşünmek, kanaatimizce daha yerinde bir yaklaşım olacaktır. Bu noktada bir idari işlemde dolayı menfaati ihlal edilmemiş olanların iptal davası açabilmesi mümkün olmamakla birlikte, iptal davası açılabilmesi için iptali istenen idari işlem ile davacının bir menfaat ilişkisinin bulunmasının yeterli sayılması, makul bir çözüm olarak görülmektedir.

Bir başka başlık olan dava açma süresine ilişkin şu değerlendirmeler yapılabilir: İdarenin işlem ve eylemlerinin sürekli yargı denetimine tabi tutulması, kamu düzeninin yanında idari istikrarın sağlanmasını da olumsuz yönde etkileyecek ve hukuksal ilişkilerin sürüncemede kalmasına sebebiyet verecektir. Süreklilik arz eden bir yargısal denetim, kamu hizmetlerinin sürekli, düzenli ve etkin şekilde yerine getirilmesine engel olacaktır. Ancak bu noktada, hukuka bağlı devlet (idare) ideali ışığında dava açma sürelerinin her durumda katı biçimde uygulanmaması, tartışmalı hususlarda mahkemeye erişim hakkı ile hak arama özgürlüğüne yönelik düşünce geliştirilmesi, başvuru sürecine ilişkin açık ve anlaşılır olmayan prosedürler oluşturulmaması ve başvuru süresinin sağlıklı bir başvuruyu engelleyecek kadar kısa tutulmaması, dava açma süresine yönelik yapılan incelemelerde dikkate alınması gereken hususlar olarak özellikle ifade edilmelidir.

Yukarıda savunulan anlayış çerçevesinde dava açma sürelerinin tespiti, bireylerin hakları ile idarenin işlemleri arasında bir denge kurulmasına önemli katkılar sunacaktır. Dava açma süreleri ile şekillenen mahkemelere erişim hakkı, doğaldır ki hak arama hürriyeti bağlamında değerlendirilebileceği gibi bu süreler, adil yargılanma hakkı ile de doğrudan ilişkilidir. Yargı mercilerine başvurulmasına ilişkin süreler, hukuka uygunluk karinesinden yararlanan idari işlemlerin iptali konusunun sürüncemede bırakılmaması ve idari istikrar ilkelerinin yanı sıra, mahkemeye erişim hakkı da dikkate alınarak belirlenmelidir. Dolayısıyla bu sürelerin belirlenmesinde adil bir dengenin kurulması zorunluluk arz etmektedir.

Yürütmenin durdurulması ile idari istikrar arasındaki ilişkiye yönelik ise öncelikle, bireylerin idari işlemlere karşı dava açmaları ile birlikte idari işlemlerin yürürlüğünün kendiliğinden durması yolunun

seçilmesinin, idarenin işleyişini güçleştireceği gibi, kimi durumlarda idareyi çalışamaz hale dahi getirebileceği söylenmelidir. Bahsedilen tehlikeye karşılık, açılan dava neticesinde işlemin yürürlüğünün durdurulup durdurulmayacağına takdirinin yargı yerlerine bırakılması yerinde bir tercih olarak gözükmektedir. Bilinmelidir ki, yargısal denetim ile idari mercilerin hukuka aykırı ve keyfi uygulamalarına karşı idare edilenler korunmalı ancak idari işleyiş ile kamu hizmetlerinin istikrarlı şekilde sürdürülmesinde de devamlılık temin edilmelidir.

İfade edildiği üzere, her ne kadar idarenin gerçekleştirdiği işlemlere icrailik ve hukuka uygunluk karinesinden yararlanma niteliklerinin verilmesi pratik ihtiyaçlardan kaynaklanmış olsa da; kamu yararı ile birey yararı arasında idari istikrar, kamu düzeni ve hak ve özgürlüklerin korunması çerçevesinde bir denge sağlanıp, bu denge korunmalıdır. Dolayısıyla bu yolda varılmak istenen nihai hedef, kamu hizmetlerini yürütmekle görevli idarenin hukuk içinde kalarak faaliyetlerini sağlıklı şekilde yürütmesine imkan vermek; bu faaliyetler yürütülürken bireylerin haklarının ihlal edilmemesine özen göstermek olmalıdır.

KAYNAKLAR

AKYILMAZ Bahtiyar / SEZGİNER Murat / KAYA Cemil, **Açıklamalı – İctihatlı Türk İdari Yargılama Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019.

ALAN Nuri, “İptal Davalarının Ön ve Esastan Kabul Şartları”, **Danıştay Dergisi**, S.50-51, Y.1983, s.22-50.

ALTUNDİŞ Mehmet, “İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S.69, Y.2007, s.339-376.

ASLAN Zehreddin, **İdari Yargıda Yürütmenin Durdurulması**, 2. Basım, İstanbul, Alfa Yayınları, 2001.

AZGUR Fuat, **Gerekçeli Yeni Danıştay Kanunu ve Önemli İctihatlarla İdari Yargılama Usul ve Esasları**, Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1965.

AZRAK Ali Ülkü, “İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler”, in **Onar Armağanı**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1977.

BEREKET Zuhâl, **Hukukun Genel İlkeleri ve Danıştay**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996.

ÇAĞLAYAN Ramazan, **İdari Yargılama Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2011.

DURAN Lütfi, “İdari Kazada Dava Açma Müddeti (İdari Müruru Müddet)”, **İÜHFİM**, C.11, S.1-2, Y.1945, s.238-263.

ERKUT Celal, **Hukuka Uygunluk Bloku (İdare Hukukunda Hukukun Genel Prensipleri Teorisi)**, İstanbul, Kavram Yayınları, 1996.

EROĞLU DURKAL Müzeyyen, “İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 27. Maddesi Kapsamında Yürütmenin Durdurulması Kararlarında Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.65, S.2, Y.2016, s.279-313.

GERÇEK Adnan, “Yürütmenin Durdurulması Müessesesinin Vergileme İşlemleri Üzerindeki Etki ve Sonuçları”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, S.41, Y.2002, s.117-138.

GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, “İdari Yargıda Dava Açma Süresi”, **Amme İdaresi Dergisi**, C.2, S.4, Aralık 1969.

GÖZÜBÜYÜK A. Şeref, **Yönetmelik Yargı**, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

KALABALIK Halil, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2021.

KAPLAN Gürsel, “Danıştay Kararları ve İlgili Özel Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet”, **İÜHFİM**, C.LXIX, S.1-2, Y.2011, s.349-390.

KAPLAN Gürsel, **İdari Yargıda Dava Açma Süresi**, Güncelleştirilmiş 3. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2011, ("*Dava Açma Süresi*").

KAPLAN Gürsel, **İdari Yargılama Hukuku**, Güncelleştirilmiş 5. Baskı, Bursa, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2019, ("*İdari Yargılama*").

KARAHANOGULLARI Onur, "Birel İşlemlere Karşı Açılan İptal Davalarında İlgi Bağı Sorunu", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.62, S.3, Y.2007, s.201-232.

KIRATLI Metin, "Yürütmenin Durdurulması", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.21, S.4, Y.1966, s.173-196.

OĞURLU Yücel, **İdare Hukukunda Kazanılmış Haklara Saygı ve Haklı Beklentiler Sorunu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2003.

ONAR Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.III, 3. Bası, İstanbul, Hak Kitabevi, 1966.

ÖZAY İl Han, **Günlükte Yönetim II – Yargısal Korunma**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2010.

ÖZAY İl Han, "Kendine Özgü Bir Hukuk Devleti", **I. Ulusal İdare Hukuku Kongresi**, Birinci Kitap, Danıştay Matbaası, Ankara, 1990, s.115-137.

SARICA Ragıp, "Tehir-i İcra", **Danıştay Kararları ve Yürütmenin Durdurulması**, Ankara, Türk Hukuk Kurumu Yayınları No.24-113, 1966, s.26-30.

SEZGİNER Murat, **İptal Davasının Uygulama Alanı Bakımından Ayrılabilir İşlem Kuramı**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2000.

TAN Turgut, **İdare Hukuku**, Güncelleştirilmiş 2. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

YILDIRIM Turan / FİŞ ÜSTÜN Gül, **Açıklamalı – Notlu İdari Yargılama Usulü Kanunu**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.

YILDIRIM Turan / YASİN Melikşah / KAMAN Nur vd., **İdare Hukuku**, Güncellenmiş 6. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, Ekim 2015.

YÜCESOY Ayşe Aslı, "İptal Davaları Bağlamında Dolaylı ve Kişisel Menfaat Üzerine Bir Değerlendirme", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.23, S.38, Y.2018, s.173-203.